

Funksjonalisme

Europa: 1920 - 1940

Norge: 1925 - 1940

Industrisamfunnet og teknifiseringen som fant sted ved begynnelsen av 1900-tallet, førte med seg nye byggemetoder og materialer. Boliger kunne bygges i betong, stål og glass. Forgrunnsskikkelen i arkitekturutviklingen var den fransk-sveitsiske arkitekten og maleren Le Corbusier. Han markerte seg ved en rekke radikalt nyskapende villaer i Paris-området hvor det rasjonelle og det funksjonelle, det bruksmessige og hensiktsmessige var vektlagt ved boligen. En annen kjent funksjonalist er finnen Alvar Alto. Bauhauskolen, opprettet i Weimar i 1919, fikk stor betydning. Skolens bygninger ble et av funksjonalismens hovedverk. Funksjonalismen tok oppgjør med stiletterligninger fra fortiden, dekor og manglende sammenheng mellom form og funksjon. Klar konstruksjon, fri plan og fri fasade er funksjonalismens grunnprinsipper.

I Norge slo funksjonalismen gjennom for fullt på 30-tallet. På denne tiden ble det bygget mye i hovedstaden. I forbindelse med Rådhusreguleringen, ble et sentralt byområde sanert og fornyet. Hele området fra Stortingsgata til Rådhuset ble funksjonalistisk og Oslo ble en funkisby. Banebrytende arkitekter var Lars Backer, Gudolf Blakstad, Herman Munthe-Kaas, Ove Bang og Arne Korsmo.

Ove Bangs aller største oppgave var Samfunnshuset i Oslo. Bygningens kvalitet står i en særklasse, med åtte etasjer synlig mot Arbeidersamfunnets plass. Inngangspartiet med baldakin og glassbyggerstein er inspirert av Le Corbusier.

I Stortingsgata, tvers ovenfor Nasjonalteatret ligger Odd Fellow-bygningen (nederst s 15, bygningen til venstre). Det er en rendyrket funksjonalistisk bygning tegnet av Gudolf Blakstad og Herman Munthe-Kaas. Bygningen har klare vindusbånd (en sammenhengende vindusrekke), en enkel fasade og en terning på toppen hvor arkitektene hadde kontorene sine. Ovenfor, mot Munkedamsveien ligger Thorsteds-hjørnet, en bygning som har to-tre volumer tredd i hverandre og tilnærmede vindusbånd.

Lars Backer tegnet den første funksjonalistiske bygningen i Norden: Skansen restaurant i Oslo. Restauranten er nå revet, men Ekebergrestauranten som han også tegnet, er kjent som en funksjonalistisk perle. Den ble oppført i perioden 1927 - 1929 og regnes i dag som den eldste bevarte funksjonalistiske bygningen i Norge.

Samfunnshuset i Oslo, tegnet av Ove Bang.

Foto: Kristin Aagaard

Trehus i funksistil

Byggemåten var panelte reisverkshus med valmede eller flate tak, store vindusflater uten sprosser, vindusbånd og en kubistisk sammenstilling av volumer og flater. Bildet til høyre viser funksivilla fra Gimleveien, Kristiansand, 1942. Arkitekt var Thilo Schoder, som drev praksis i Kristiansand, og var politisk flyktning fra før krigen. Han var en kjent arkitekt i Tyskland, og et fremtredende medlem av Bauhaus-skolen. Bildet nedenfor er fra Øvrebøgt, Stavanger, oppført 1938 og viser funksistilens sirkelrunde bygningsform.

Kilde: *Gamle trehus. Historikk, Reparasjon. Vedlikehold.* Universitetsforlaget AS 1996. s 58 og 59. ISBN 82-00-21389-7

Funksivilla, Kristiansand. Foto: Drange & Aanensen Arkitektkontor AS

Funksivilla Stavanger. Foto: Dag Nilsen

Ekebergrestauranten nyrestaurert i 2006. Arkitekt Lars Backer. Foto: Kristin Aasgaard

Funkisbygg i Oslo sett fra Abelhaugen.

Foto: Kristin Aagaard

Villa Stenersen

Tekst og foto: Kristin Aasgaard

Redaksjonen blir invitert til å følge en gruppe elever på besøk i Villa Stenersen. Norsk Form som administrerer bruken av villaen, kan ved hjelp av midler fra Den kulturelle skolesekken gi elever mulighet til å bli kjent med et av hovedverkene i norsk funksjonalisme. Målet er, gjennom dialogbasert omvisning og verkstedsarbeid, å skape interesse og formidle kunnskap om arkitektur som sanseopplevelse og gjøre elevene nærmere kjent med arkitekten Arne Korsmo og stilretningen funksjonalisme.

Tanja Torjussen tar imot elevene fra Vindern skole når de kommer opp den buete utvendige trappen som leder fra veien til inngangspartiet. I garderoben som er vakkert formet med en krum glassvegg, forteller hun om funksjonalismen som stilretning og om forgrunnsskikkelsen Le Corbusier. Tanja tar for seg typiske stiltrekk og viser plantegning av Villa Stenersen på veggplansjen i hallen (bildet nederst s 17). Elevene hører om Rolf Stenersen som levde fra 1899 til 1978. Han var en mann med mange interesser og som utmerket seg både som kunstsamler, forfatter, idrettsmann og finansmann. Dessuten hadde han et nært forhold til Edvard Munch. Rolf Stenersen ønsket seg et hus som kunne romme både ham selv, familien og hans etter hvert så store malerisamling. Arkitekten Arne Korsmo ble engasjert, og han fikk stor frihet med utformingen av nyskapende arkitektur. Villaen stod ferdig i 1938.

Etter omvisning i hagestuen i underetasjen, leder Tanja gruppen videre opp den brede trappen. Trappeløsningen var i Kosmos egne øyne husets innvendige hovedmotiv. Han uttalte: "Den var ønsket bred, slik at man hadde glede av maleriene på veggene. Av den grunn blev også trappen avsluttet med et overlys som både teknisk og estetisk er et av de vakreste resultater jeg har sett" (bildet øverst til venstre). Elevene følger oppmerksomt med på det Tanja forteller. De ser ulike interiørdetaljer som også er tegnet av Arne Korsmo, f eks lampen i trappeløpet (bildet øverst til høyre). Tanja orienterer om farger og former. Ingen ting er tilfeldig valgt; sylindere og buer, de klare volumene og farger som komplementerer hverandre skaper en unik helhet. Huset har flatt tak og er oppført i betong. Tre av ytterveggene har rene fasader med innsatte vinduer, mens fasaden mot syd skiller seg ut som lett og transparent (bildet øverst s 17). Inngangspartiet i underetasjen har store glassfelt.

Bildene viser trapperommet med overlys i himlingen og lampe også tegnet av Arne Korsmo. Vasen er fra soverommet i øverste etasje som ligger ved siden av badet. Bildet til høyre viser detaljer fra hagestuen.

I hovedetasjen er sydveggen bygget i glassbyggersten. Historien forteller at det var fru Stenersen som ønsket vinduer i veggen av glassbyggersten for å kunne nyte den nydelige utsikten mot Oslofjorden. I tredje etasje er veggen kledd med blå glassplater som reflekterer lyset. Foran alle soverommene i denne etasjen er det en smal balkong.

Annen etasje i Villa Stenersen er hovedetasjen med spisestue og dagligstue i hele husets lengde og med utgang til stor balkong. Bakenfor mot vest og øst, ligger et arbeidsrom, anretning og kjøkken. Arkitekt Arne Korsmo sa selv at det var vanlig å skille stue og spisestue, men her ble de to stuene stående som en gallerisal på grunn av byggherrens malerisamling. Rolf Stenersen donerte en stor samling kunst til Oslo i 1936 og til Bergen i 1971. Bldene hans er derfor ikke å finne i Villa Stenersen i dag. Sten Stenersen jr. er Rolf Stenersens barnebarn. Han er også kunstsamler. Det er hans bilder som elevene kan betrakte i villaen. Tanja forteller om bildet over sofaen. Det er Mikkel McAlindens *The Party/Fest* fra 1994.

Rolf Stenersen donerte huset til den norske stat i 1974. Han ønsket at dette spesielle huset som var tegnet av Arne Korsmo, skulle benyttes som representasjonsbolig. Arne Korsmo var en av mellomkrigstidens mest sentrale norske arkitekter. Sammen med Sverre Aasland og Ove Bang var han en av de ledende villaarkitekter. I etterkrigstiden underviste Korsmo ved Statens Håndverks- og kunstindustriskole i Oslo og ved Norges Tekniske Høgskole i Trondheim. Han markerte seg også som designer.

Statsminister Odvar Nordli benyttet i sin tid Villa Stenersen som statsministerbolig, men i lengre perioder har huset stått ubenyttet. Fra år 2000 ble det bestemt at villaen skal benyttes til varierte kulturformål med Statsbygg som ansvarlig for daglig forvaltning og Norsk Form som ansvarlig for administrasjon av bruken. Elever og allmennheten har dermed fått mulighet til å bli kjent med den moderne kulturarv. Fra og med februar 2007 holder Villa Stenersen publikumsåpent hver første søndag i måneden. Guider gir omvisning og viser fotografier av husets opprinnelige interiører og originale Korsmotegnede møbler.

se: www.villastenersen.net

Verkstedsarbeid i Villa Stenersen

Under omvisningen diskuteres aktuelle problemstillinger underveis. Spørsmål knyttet til bolig og hjem og forholdet mellom arkitekt og byggherre diskuteres. Før verkstedsarbeidet tar til, repeterer Tanja Torjussen de spesielle kjennetegnene for stilretningen funksjonalisme.

Elevene får utdelt et pappstykke som Tanja kaller husets tomt. Elevenes oppgave er å lage en modell av hvordan de tenker seg at et moderne hus kan se ut. Først tegner de med blyant hvordan de vil ha husets yttervegger. De blir bedt om å tenke på hvor og hvordan de skal planlegge husets inngangsparti.

Rektangulære pappstrimler som kan brukes til vegger, er skåret ut på forhånd. Tanja har også laget en modell som kan gi elevene noen ideer til videreutvikling. Hun viser hvordan veggene kan limes og hvordan elevene skal behandle kniven. For å oppnå buete vegger, skjæres det snitt med ca en cm mellomrom, mange ved siden av hverandre. Snittene må ikke skjæres så dypt at de kommer gjennom materialet. Elevene benytter et underlag med rutenett og linjal når de skjærer med Stanleykniven. For å få veggene til å stå støtt, lønner det seg å holde et grep om pappen en liten stund mens limet tørker noe. Lim som tyter ut og er til overs, kan tørkes vekk med en papirbit etterpå. Når ytterveggene er på plass, kan de innvendige veggene limes. Etterhvert plasseres alle de ferdige husene ved siden av hverandre. Tilsammen danner de et nabolag med gater i mellom. Men de kan også settes oppå hverandre og danne et høyhus med mange flotte former!

Elevene som har vært på omvisning i Villa Stenersen og har deltatt i verkstedsarbeid, oppfordres til å jobbe videre med arkitektur og det funksjonalistiske formspråket når de er tilbake på skolen. På Villa Stenersens nettsider finnes det tips om hvor de kan finne mer informasjon som kan brukes i egen utstilling og presentasjon av arbeidet.

Bildene på side 19 viser elever fra Vindern skole i arbeid med modellbygging og Tanja Torjussen bak høyhuset.

